

Appendix B. Topic lists for the interviews

This appendix contains the topic lists for the different types of interviews. The topic list for the realist interviews in prison A is first presented. Then, the topic lists for prison B are presented. In prison B, two different topic lists were used for the pre- and post-interviews. In the pre-interviews, the critical incident format was used. In the post-interviews, the realist interview format was used. The vignettes used in prison B are translated in footnote.

Prison A

Als onderzoeker aan de KU Leuven voer ik in het kader van mijn doctoraat een onderzoek naar de training over ethische dilemma's die u met uw team heeft gevolgd. Met dit interview wil ik nagaan wat u vindt van de training en wat de impact ervan eventueel geweest is.

Ik wil u alvast bedanken voor uw tijd en medewerking. Uw deelname aan dit interview zorgt er immers voor dat ik een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld kan geven van de werking van de training. Daarom wil ik u ook vragen om zo eerlijk mogelijk antwoord te geven op de vragen. Uiteraard kan u ook kritisch zijn over de training als u dat wenst. Tijdens het interview kunnen enkele vragen aan bod komen die door u als ongemakkelijk ervaren zouden kunnen worden. Toch zou ik u willen vragen om zo eerlijk mogelijk te antwoorden: in de rapportering zal de vertrouwelijkheid worden beschermd, zoals ik zo dadelijk zal uitleggen.

Als u daar niets op tegen heeft, had ik dit gesprek graag opgenomen. Dit maakt het makkelijker om het interview na afloop te analyseren. Deze opname zal na afloop van het onderzoek verwijderd worden. Heeft u bezwaar tegen deze opname?

- *Indien weigerachtig ten aanzien van taping:* aangezien het gesprek wordt opgenomen, zal ik uitvoerig nota nemen. Dit doe ik om de latere reconstructie van het interview te vergemakkelijken en om wat er gezegd is zo waarheidsgetrouw mogelijk weer te geven.
- *Indien ingestemd met taping:* u zal mij, ook al wordt het interview opgenomen, af en toe aantekeningen zien maken. Dit helpt mij namelijk bij het structureren van het interview. Daarnaast wil ik u ook nog zeggen dat u de opname op elk moment mag laten stopzetten.

Ik wil ook nogmaals benadrukken dat dit gesprek vertrouwelijk is. De gegevens zullen bij de analyse volledig vertrouwelijk worden behandeld. In mijn doctoraat en andere publicaties zal nooit kunnen worden afgeleid welke informatie van u komt en letterlijke citaten zullen steeds ter goedkeuring aan u worden voorgelegd. De enige situatie waarin ik wel de vertrouwelijkheid mogelijk zou moeten schenden is die waarin u het zou hebben over strafbare gedragingen. In dat geval zou het kunnen dat ik wel verplicht ben om die te melden. Ik zou u daarom willen vragen om dit onderwerp te vermijden.

Daarnaast zou ik graag benadrukken dat deelname aan het interview volledig vrijwillig is en dat u deze deelname op elk moment kan stopzetten.

Het interview zal ongeveer één uur in beslag nemen. Heeft u nog vragen over het interview? Gaat u ermee akkoord dat we het interview onder deze voorwaarden beginnen?

Introductie

Eerst zal ik u wat algemene vragen stellen over hoe u het programma heeft ervaren en wat u ervan vond. Het is belangrijk dat u eerlijk antwoordt: ik wil graag een realistische beschrijving geven van wat mensen ervan vonden. Dat kan dus zowel positief als negatief of een mix van beide zijn. (Noot: eventueel aan herinneren/aanmoedigen als wordt vermoed dat men sociaal wenselijk antwoordt of mij niet wil teleurstellen).

1. Hoe heeft u dit trainingsprogramma ervaren?
Alternatieve vraag: Wat vond u van het trainingsprogramma?
 - a. Wat vond u nuttig aan het trainingsprogramma? *Alternatieve vraag: Aan welke delen van het trainingsprogramma heeft u het meeste gehad?*
 - b. Wat vond u minder nuttig? *Alternatieve vraag: Aan welke delen van het trainingsprogramma heeft u minder gehad?*
 - c. In hoeverre zijn er nog zaken die u heeft gemist aan het trainingsprogramma? *Alternatieve vraag: in hoeverre vindt u dat er nog zaken aan het programma hadden kunnen worden toegevoegd?*
 - d. Als niet genoemd:
 - i. Casussen relevant?
 1. Inlevingsvermogen?
 - ii. Casussen duidelijk?
 - iii. Oefeningen duidelijk (rollenspelen, excuses)?
 - e. Wat is u het meest bijgebleven van de training?
2. Hoe is er achteraf door collega's gesproken over de training?
 - a. In hoeverre was u het eens met wat uw collega's zeiden?

Outcomes

Dan wil ik u nu een aantal vragen stellen over de effecten die dit programma wel of niet heeft gehad, zowel voor u als voor andere mensen die hebben deelgenomen, als u daar zicht op heeft. Ik zal u hierbij ook vragen naar een aantal specifieke effecten die het programma eventueel gehad kan hebben. Ook hier is het belangrijk dat u uw eerlijke mening geeft: u mag het dus zeggen als u vindt dat een bepaald effect niet heeft plaatsgevonden.

1. Wat zijn volgens u de effecten geweest van dit programma?
Alternatieve vraag: In hoeverre hebben mensen volgens u iets van dit programma geleerd?
(Noot: als relevant kan worden gevraagd naar een voorbeeld (waarin dacht men zwart wit en nu minder?). Daar kan ook al voorzichtig worden gepeild wat men denkt dat dit veroorzaakt heeft (mechanism))
 - Checklist
 - Meer oplossingen bedenken
 - Dilemma's beter herkennen
 - Excuses leren herkennen/ontkrachten
 - Beter omgaan met dilemma's → doorvragen: op welke manier?
 - Minder zwart-wit denken → doorvragen op wat voor manier
 - Belang van communiceren
 - Bespreekbaarheid van dilemma's
 - Meer of andere argumenten gebruiken
 - Regels
 - Eigenbelang
 - Gevolgen voor anderen
 - Meer morele moed (moeilijke keuze durven uitvoeren ondanks mogelijke negatieve gevolgen)
 - Ethischer gedrag (mensen aanspreken, beter communiceren, beter omgaan met gedetineerden)
 - Wat zijn volgens u de effecten geweest van dit programma voor uzelf? *Alternatieve vraag: In hoeverre heeft u iets van dit programma geleerd?*
 - Kunt u een praktijkvoorbeeld geven van dit effect?
 - Hoe denkt u dat het programma dit effect heeft bereikt?
 - Wat zijn volgens u de effecten geweest van dit programma voor uw collega's? *Alternatieve vraag: In hoeverre hebben uw collega's volgens u iets van dit programma geleerd?*
 - Kunt u een praktijkvoorbeeld geven van dit effect?

- Hoe denkt u dat het programma dit effect heeft bereikt? (mechanisme)
 - In hoeverre denkt u dat de effecten voor iedereen hetzelfde zijn? *Alternatief: in hoeverre denkt u dat iedereen die heeft deelgenomen iets heeft geleerd?*
 - Hoe komt dit volgens u?
 - Wie denkt u dat er het meest heeft gehad aan het programma?
 - Wie denkt u dat er minder heeft gehad aan het programma?
2. In hoeverre denkt u dat dit programma ook negatieve effecten heeft gehad?
- a. Ontmoediging
 - b. Frustratie/boosheid omdat inhoud goed was maar men niet het gevoel heeft dat er iets kan veranderen (werd opgemerkt door iemand)
 - c. Verslechterde sfeer in groep
 - d. Pesten achteraf op wat iemand heeft gezegd
3. In hoeverre denkt u dat deze effecten blijvend zijn?
- a. Indien niet: hoe komt dat volgens u? Wat zou er moeten veranderen opdat deze effecten wel blijvend zijn?
 - b. Indien wel: welke effecten?
4. In hoeverre denkt u dat er verder nog iets gedaan zal worden met wat er geleerd is in de training?
- a. Inbedden in stafvergaderingen
 - b. Intervisies voorzien
 - c. Functioneringsgesprekken

Mechanisms

Nu wil ik u graag wat vragen stellen die gaan over waarom het programma wel of niet gewerkt heeft voor u en voor anderen. Het idee is dat ik u een aantal ideeën voorleg hierover en dat u mij daar uw eerlijke mening over geeft. Ook hier mag u eerlijk antwoorden: ik wil een zo realistisch mogelijk beeld scheppen van de werking van het programma. Ik wil daarom graag weten of de manier waarop ik de zaken heb gezien, wel juist is. U mag mij dus ook tegenspreken of uw eigen ideeën aandragen.

Lokaal

Het is mogelijk dat de plaats waarop de training werd gegeven een invloed heeft gehad. Kunt u mij iets vertellen over of u denkt dat het lokaal waarin de training werd gegeven een invloed heeft gehad? (*Eerst algemene vraag om te zien waar men zelf mee komt: als er niets komt, doorvragen*)

1. Tijdens één van de sessies merkten de trainers bijvoorbeeld dat er een kantinebedeling gaande was op de gang. In hoeverre denkt u dat dit een invloed heeft gehad?
- Gevoelens van veiligheid
 - De manier waarop de trainers ermee omgingen
 - Goed of juist slecht?
 - In hoeverre vergrootte dit het vertrouwen?
 - In hoeverre vond men het juist vervelend te moeten verplaatsen?
 - (*Zou het anders geweest zijn als...*)

Trainer

2. Sommige mensen zeggen dat de trainer een invloed kan hebben op het effect van het programma. Kunt u mij iets vertellen over hoe de trainers in uw groep een invloed kan hebben gehad? (*Alternatief: wat vond u van de trainer → dan doorvragen hoe dit een invloed kan hebben gehad*)
- ‘Klik’ met de trainer
 - Humor gebruikt door de trainer
 - Leeftijd van de trainer
 - Onzekerheid of juist zelfvertrouwen van de trainer
 - Empathie van de trainer
 - Trainer ervaren als belerend
 - Trainer ervaren als ‘geen idee hoe het er op de werkvloer aan toegaat’

- Persoonlijke voorbeelden van trainer
 - Geruststelling van trainer (excusdeed)
 - Goed gereageerd op zaken die er in groep gebeurde (storende deelnemers, lange discussies, bevestigen waar nodig, luisteren)
 - *(Zou het anders geweest zijn als...)*
3. Er waren drie verschillende trainers (waarvan er één meer op de achtergrond bleef). Kunt u iets vertellen over hoe u dit verschil hebt ervaren?
- Leeftijd
 - Benadering
 - Ervaring
 - *(Zou het anders geweest zijn als trainer X alle sessies zou hebben gegeven?)*

Groep

4. Nog een ander idee is dat de deelnemersgroep een invloed heeft op het effect van het programma. We merken namelijk dat sommige groepen anders op het programma reageren dan andere. In hoeverre denkt u dat uw groep een invloed heeft gehad op het effect van het programma? *(Als niet duidelijk genoeg: meer uitleg geven, sommige groepen hebben lange discussies, andere hebben weinig discussie. Sommige groepen zijn heel open en andere minder. Wat vindt de respondent daarvan voor zijn of haar groep?)*
- Ik merkte dat de groepsgrootte verschilde over de verschillende sessies. In hoeverre denkt u dat de groepsgrootte een invloed heeft gehad op of de training wel of niet goed werkte?
 - Hoe vond u de sfeer tijdens de sessies?
 - Humor
 - Klagen/ventileren
 - Pessimisme van sommige deelnemers
 - 'Te gezellig'
 - In hoeverre denkt u dat het gedrag van andere collega's tijdens de training een invloed heeft gehad?
 - Steeds tussenkomen van bepaalde deelnemers
 - Zwijgen door andere deelnemers
 - Negatieve houding van sommige deelnemers
 - Van het onderwerp afwijken om te klagen over leidinggevend
 - Afwijkende mening durven geven → is de respondent daar anders door gaan denken/heeft hij of zij daar iets van geleerd?
 - Andere mensen ondersteunen/begrip tonen
 - Respect voor elkaar
 - *(Zou het anders geweest zijn als...)*
 - In hoeverre had u het idee dat u tijdens de sessies durfde te zeggen wat u wilde zeggen?
 - In hoeverre durfde u tijdens de sessies uw mening te geven als die anders was dan die van de rest?
 - Hoe kwam dit?
 - In hoeverre denkt u dat uw groep anders was dan andere groepen binnen deze gevangenis?
 - Hoe kan dat een invloed gehad hebben op de training binnen uw groep?
 - Hoe kan dat volgens u een invloed hebben op de training binnen andere groepen?
 - Sommige deelnemers hebben meer gepraat dan andere deelnemers. Kunt u iets vertellen over hoe u dit heeft beleefd?
 - Peilen of dit een invloed heeft gehad
 - Ik had het idee dat sommige deelnemers soms het idee hadden dat er niet altijd naar hen geluisterd werd door de anderen. In hoeverre denkt u dat dit idee van mij klopt?
 - Peilen naar of dit een invloed heeft gehad
 - In hoeverre denkt u dat de deelnemers in uw groep tijdens de sessies eerlijk waren?
 - Hoe komt dit volgens u?
 - *(Zou het anders zijn geweest als...)*
5. Sommige van uw groepsleden werkten al zeer lang als PBA. In hoeverre denkt u dat dit een invloed heeft gehad?
- Anderen waren juist net nieuw binnen de gevangenis. In hoeverre denkt u dat dit een invloed heeft gehad?

Inhoudelijk

Nog een idee is dat de manier waarop de groepsdiscussies verliepen een invloed heeft gehad.

6. Ik merkte dat de discussies soms erg uitvoerig waren. Kan u mij iets vertellen over hoe u die heeft ervaren?
 - Sommige deelnemers merkten soms op dat ze vonden dat er naast de kwestie werd gepraat. Wat vindt u daarvan?
7. Kunt u mij beschrijven hoe de besprekingen van de opdrachten in de kleine groepen is verlopen? (*noot: eventueel verduidelijken dat het gaat over de groepjes van 3-4 en niet de plenaire groep*)
 - In hoeverre bent u daar tevreden over?
 - In hoeverre vond u dat deze besprekingen veranderden naarmate de training vorderde?
 - In hoeverre nam iedereen in uw groepjes op een serieuze manier deel aan de discussies?
 - In hoeverre had dit volgens u een invloed op het effect van de training?

Gevoelens

8. Eén van onze ideeën is dat het programma ervoor kan zorgen dat mensen zich veiliger voelen om over ethische dilemma's te praten en er daarom beter mee kunnen omgaan. In hoeverre heeft u het idee dat dit voor u/uw collega's wel of niet het geval is?
 - Hoe komt het dat dit volgens u wel/niet het geval is?
9. In sommige sessies merkte ik dat mensen persoonlijke zaken bespraken. Wat vond u hiervan?
 - Nieuwe dingen geleerd over collega's
 - Meer begrip gekregen voor collega's
 - Meer durf gekregen om zelf ook te praten
 - Dingen van de andere kant kunnen bekijken
10. In hoeverre had u het idee dat de zaken die in de training besproken werden vertrouwelijk werden behandeld?
 - Door ons
 - Door collega's
 - (*Zou het anders zijn geweest als...*)

Onderzoekseffecten

11. Het kan ook zijn dat de aanwezigheid van mij als onderzoekster een effect heeft gehad op de training. In hoeverre denkt u dat dit het geval is?
 - Hoe komt het dat dit wel/geen invloed heeft gehad?
 - Interesse in het onderzoek
 - Willen helpen
 - Zich bekeken voelen
 - Sociaal wenselijk willen antwoorden
 - Sympathie
12. In hoeverre zijn er volgens u nog andere zaken die een invloed hebben gehad op het effect van de training?

Context

De volgende vragen gaan over een aantal factoren in de context die ervoor kunnen zorgen dat het programma wel of niet werkt. Het gaat hierbij dus over factoren die niet met de inhoud van de training te maken hebben maar die wel het effect van de training beïnvloed kunnen hebben. Hierbij kan u bijvoorbeeld denken aan zaken buiten de training die de discussies tijdens de sessie hebben beïnvloed. Daar wil ik u wat vragen over stellen.

1. Dit soort programma's wordt ook bij andere groepen werknemers gebruikt. Het kan dan ook verschillende effecten hebben bij verschillende doelgroepen. In hoeverre denkt u dat het feit dat de deelnemers in de gevangenis werken een invloed heeft gehad op hoe het programma werkte? (*alternatief: zijn er factoren die te maken hebben met het werken in de gevangenis die een invloed kunnen hebben gehad op de werking van het programma?*)
 - Cynisme

- Fatalisme
 - Wij/zij verhouding en wantrouwen jegens gedetineerden
2. In het verleden hebben we opgemerkt dat het programma op verschillende manieren werkt en verschillende uitkomsten heeft in verschillende organisaties.
- Wat denkt u dat ertoe heeft bijgedragen dat het programma in deze gevangenis goed werkte/niet goed werkte?
 - In hoeverre denkt u dat de manier waarop dingen gedaan worden in [gevangenis X] een invloed hebben gehad op hoe het programma werkte? (eventueel overslaan als er al een duidelijk antwoord is op de hoofdvraag)
 - In hoeverre denkt u dat de verhouding met de leidinggevenden een invloed heeft gehad?
 - Ondersteuning van de training door leidinggevenden (window dressing: “sommige deelnemers in andere organisaties zeggen dat hun leidinggevenden dit soort trainingen enkel steunen omdat dat hun imago versterkt. Wat vindt u daarvan in deze gevangenis?”)
 - Leidinggevenden die deelnemers zeggen dat ze moeten deelnemen omdat ze dat nodig hebben
 - Algemene frustratie rond leidinggevenden
 - Schrik voor bestraffing (‘paraplu’)
 - (Zou het anders zijn geweest als...)
3. In hoeverre denkt u dat de manier waarop de samenleving kijkt naar PBA’s mogelijk een rol speelt bij de invloed die het programma heeft gehad? *Alternatief: ik merkte dat sommige deelnemers van mening leken dat de samenleving een negatief beeld heeft van PBA’s. In hoeverre heeft dat een invloed gehad op de training?* (eventueel overslaan als weinig tijd)
4. Ik meende te zien dat mensen hier veel belang hechten aan het strikt handhaven van de regels. Wat vindt u hiervan?
- In hoeverre heeft dit volgens u een invloed gehad op het uiteindelijke effect van de training?
 - Nadruk op regels bij bespreken dilemma’s
 - Durven zeggen dat men niet altijd de regels volgt
5. Het viel daarnaast op dat een aantal mensen in gevangenissen hebben gewerkt waar het beleid veel strenger is. In hoeverre heeft dit volgens u een invloed gehad op het uiteindelijke effect van de training?
- Ik meende ook op te merken dat sommige mensen van mening zijn dat het beleid hier niet streng genoeg is. Wat vindt u daarvan?
 - In hoeverre heeft dit een invloed gehad op de training?
 - (Zou het anders zijn geweest als...)
6. In hoeverre zijn er in deze gevangenis spanningen tussen collega’s?
- Roddelcultuur
 - Zorgteam versus niet-zorgteam
 - Wantrouwen
 - In hoeverre heeft dit volgens u een invloed gehad op het effect van de training?
 - (Zou het anders zijn geweest als... (bijvoorbeeld collega’s van het zorgteam aanwezig waren geweest))
7. Sommige mensen hadden het tijdens de training over ‘bagage’ die je meeneemt en die een invloed kan hebben op hoe je een dilemma aanpakt. Wat vindt u hiervan?
8. In hoeverre denkt u dat er nog andere zaken zijn die een invloed gehad hebben op het uiteindelijke effect van de training?

Algemeen/afsluitend

Dan wil ik graag nog een aantal afsluitende vragen stellen voor dat we het interview beëindigen.

1. In hoeverre zijn er nog andere zaken die we moeten weten om te begrijpen hoe het programma hier heeft gewerkt? (*benadrukken dat men zeker dingen mag toevoegen*)
2. Het is niet altijd gemakkelijk voor mensen om deel te nemen aan een interview. Zijn er nog dingen die ik kan doen om de respons voor de interviews te verhogen?
 - Eventueel peilen wat hen over de streep heeft getrokken
3. Er waren tijdens de training ook een aantal kritischere deelnemers. Hoe denkt u dat dat komt?
4. In hoeverre denkt u dat u of andere deelnemers het bedreigend zouden hebben gevonden als we met naamkaartjes zouden hebben gewerkt vanaf de eerste sessie?
5. In hoeverre zou dit interview anders zijn geweest als ik het niet had opgenomen?

Als u geïnteresseerd bent, kan ik u het onderzoek bezorgen als het klaar is. Daarnaast zal ik u mogelijks dus nog contacteren om u eventuele letterlijke citaten die ik wil gebruiken voor te leggen voor toestemming. Dan wil ik u nog heel erg bedanken voor uw deelname aan dit interview.

Prison B (pre-interview, critical incident)

Als onderzoeker aan de KU Leuven voer ik in het kader van mijn doctoraat een onderzoek naar hoe PBA's omgaan met lastige situaties, in het bijzonder ethische dilemma's. Ik wil u daarom graag wat vragen stellen over of u de laatste tijd ethische dilemma's bent tegengekomen tijdens het werk en hoe u hiermee bent omgegaan.

Ik wil u alvast bedanken voor uw tijd en medewerking. Tijdens het interview kunnen enkele vragen aan bod komen die door u als ongemakkelijk ervaren zouden kunnen worden. Toch zou ik u willen vragen zo eerlijk mogelijk te antwoorden: in de rapportering zal de vertrouwelijkheid worden beschermd, zoals ik zo dadelijk zal uitleggen.

Als u daar niets op tegen heeft, had ik dit gesprek graag opgenomen. Dit maakt het makkelijker om het interview na afloop uit te werken en zorgt ervoor dat de uitwerking zo waarheidsgetrouw mogelijk gebeurt. Deze opname zal na afloop van het onderzoek verwijderd worden. Heeft u bezwaar tegen deze opname?

- *Indien weigerachtig ten aanzien van taping:* aangezien het gesprek niet wordt opgenomen, zal ik uitvoerig nota nemen. Dit doe ik om de latere reconstructie van het interview te vergemakkelijken en om wat er gezegd is zo waarheidsgetrouw mogelijk weer te geven.
- *Indien ingestemd met taping:* u zal mij, ook al wordt het interview opgenomen, af en toe aantekeningen zien maken. Dit helpt mij namelijk bij het structureren van het interview. Daarnaast wil ik u ook nog zeggen dat u de opname op elk moment mag laten stopzetten.

Ik wil ook nogmaals benadrukken dat dit gesprek vertrouwelijk is. De gegevens zullen bij de analyse volledig vertrouwelijk worden behandeld. In mijn doctoraat en andere publicaties zal nooit kunnen worden afgeleid welke informatie van u komt en letterlijke citaten zullen steeds ter goedkeuring aan u worden voorgelegd. De enige situatie waarin ik wel de vertrouwelijkheid mogelijk zou moeten schenden is die waarin u het zou hebben over strafbare gedragingen. In dat geval zou het kunnen dat ik wel verplicht ben om die te melden. Ik zou u daarom willen vragen om dit onderwerp te vermijden.

Daarnaast zou ik graag benadrukken dat deelname aan het interview volledig vrijwillig is en dat u deze deelname op elk moment kan stopzetten.

Het interview zal ongeveer één uur in beslag nemen. Heeft u nog vragen over het interview? Gaat u ermee akkoord dat we het interview onder deze voorwaarden beginnen?

Inleidende vragen

1. Geslacht (noteren)
2. Hoe lang bent u al werkzaam binnen deze gevangenis?
3. Heeft u daarnaast ook nog in andere gevangenissen gewerkt (en welke)?

Algemene vragen

Eerst zou ik u graag wat algemene vragen willen stellen over uw werk.

1. Welke verschillende taken voert u uit tijdens uw dagelijks werk?
 - a. Hoe ziet een typische werkdag er voor u uit?
 - b. Als enkel bewakingstaken: voert u ook nog taken uit die te maken hebben met de bejegening van/zorg voor gedetineerden?
 - c. Welke taken zijn volgens u het belangrijkste?
2. (Wat is volgens u een goede penitentiair bewakingsassistent? (Alternatief: als u de ideale penitentiair bewakingsassistent zou beschrijven, hoe zou u die er dan uitzien?))
 - a. Welke eigenschappen moet een goede PBA volgens u hebben?
 - b. Welke waarden moet een goede PBA volgens u hebben?
 - c. Welke eigenschappen vindt u minder goed om te hebben als PBA?
 - d. Welke waarden vindt u minder goed om te hebben als PBA?(Deze vraag enkel stellen na een aantal interviews, als er tijd is)

Vignetten

We zullen nu beginnen aan het tweede deel van dit interview. In dit deel wil ik graag ingaan op de ethische dilemma's die u meemaakt tijdens uw dagelijks werk als penitentiair bewakingsassistent en hoe u hiermee omgaat. Ik zal u eerst kort uitleggen wat ik bedoel met een ethisch dilemma.

“Een ethisch dilemma is een situatie waarbij verschillende normen, waarden en/of belangen in het geding zijn en je een keuze moet maken tussen verschillende alternatieven, waarbij er voor ieder alternatief iets te zeggen valt.”

Indien niet begrepen: het is dus een moeilijke situatie waarbij je een keuze moet maken terwijl je voor alle mogelijke keuzes eigenlijk goede argumenten zou kunnen geven. Als je kiest voor één keuze, offer je daarmee dus altijd iets op.

- *Als men het nog niet geheel begrijpt: uitleggen dat ik nu een aantal situaties zal voorleggen waarin een ethisch dilemma aan bod komt en dat dat het mogelijk duidelijker zal maken. Aan het einde van de vignetten dan nog eens vragen of ze het begrijpen.*

Ik zal u nu enkele situaties voorleggen waarin een ethisch dilemma centraal staat. Ik wil u vragen de situatie steeds aandachtig door te lezen en vragen te stellen als u die hebt. Ik zal u daarna een aantal vragen stellen over die situatie.

U werkt al lange tijd als PBA in dezelfde gevangenis. Sinds kort is er een nieuwe gedetineerde op uw vleugel, Tristan, die al sinds binnenkomst lijkt te lijden onder zijn relatieproblemen die worden veroorzaakt door het feit dat hij nu in de gevangenis verblijft. Tijdens zijn verblijf ziet u de gemoedstoestand van Tristan hierdoor steeds verslechteren. Op een dag komt Tristan bij u en meldt dat hij eigenlijk niet meer mag bellen deze week, maar een dringend telefoontje moet plegen naar zijn vrouw, omdat hij dringend iets wil uitpraten. U weet dat dit eigenlijk niet toegestaan is. Anderzijds weet u ook dat Tristan zich veel beter zou voelen als hij heel even zou mogen bellen. Wat doet u? ¹

¹ You have been working as a prison officer in the same prison for a while. Since a while ago, there has been a new prisoner on your wing: Tristan. Ever since he came in, he has seemed to suffer from his relationship issues, which are caused by the fact that he is in prison. During his stay, you continuously see Tristan's mood deteriorate as a result. One day, Tristan approaches you and says that he's actually not allowed anymore phone calls this week, but needs to make an urgent phone call to his wife, because he wants to talk something over urgently. You know that this is actually not allowed. You also know, however, that Tristan would feel a lot better if he were allowed to make a quick phone call. What will you do?

1. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma?
 - a. Heeft u al eens een soortgelijke situatie meegemaakt?
2. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?
 - a. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: “Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?”
 - b. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: “Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?”
3. Wat zou u daadwerkelijk doen in deze situatie?
 - a. Als men antwoordt dat men het aan de leidinggevende zal vragen omdat dat de regel is: “Stel u voor dat de leidinggevende zegt dat u het zelf mag beslissen, wat zou u dan doen?”
 - b. Als men antwoordt om het aan de PSD te vragen: “Stel u voor dat de PSD zegt dat u het zelf mag beslissen, wat zou u dan doen?”
4. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*

5. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*) *U bent PBA en hebt altijd graag samengewerkt met de andere PBA’s in uw shift. Sinds kort is er een nieuwe PBA, Dennis. Hoewel hij zijn werk tot nu toe goed doet, ligt hij al vanaf de eerste dag niet helemaal goed in de groep. Wanneer hij even niet aanwezig is, wordt er vaak over hem geroddeld en ook als hij wel aanwezig is, worden er geregeld grapjes gemaakt die als kwetsend kunnen worden ervaren. Dennis lacht daar meestal mee en lijkt er geen probleem mee te hebben. Op een dag vertelt hij u echter in vertrouwen dat hij merkt dat hij niet goed in de groep ligt en dat hij de kwetsende grapjes ook niet waardeert. Hij ervaart dit als pestgedrag en denkt erover om te stoppen met de job. Zelf kent u Dennis niet erg goed. Zijn werk doet hij, voor zover u kan inschatten, goed. U weet echter wel dat de collega’s waarmee hij een probleem heeft, erg dominant zijn binnen de inrichting en u weet uit ervaring dat andere collega’s waarschijnlijk niets aan deze situatie zullen doen. Zelf ligt u niet specifiek goed of slecht in de groep. Wat doet u?*²

1. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma?
 - a. Heeft u al eens een soortgelijke situatie meegemaakt?
2. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?
 - a. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: “Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?”
 - b. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: “Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?”
3. Wat zou u daadwerkelijk doen in deze situatie?
4. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?

² You are a prison officer and you have always enjoyed working together with the other prison officer on your shift. Recently, a new prison officer has started work: Dennis. Although up until now he has been doing a good job, he hasn’t been entirely liked by the group from the first day. Whenever he is not there for a while, others often gossip about him, and even if he is present, others regularly make jokes that could be perceived as hurtful. Dennis usually laughs with this and doesn’t seem to have a problem with it. One day, however, he tells you in confidence that he has noticed that the group disliked him and that he doesn’t appreciate the hurtful jokes either. He perceives this as bullying and is considering quitting the job. You yourself don’t know Dennis very well. As far as you can tell, he does his job well. You do know that the group of colleagues with whom he has issues are very dominant in the prison and you know from experience that other colleagues probably won’t do anything about this situation. You yourself aren’t especially liked or disliked by the group. What will you do?

- c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
- d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega's een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega's denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega's doen in deze situatie?
- e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
- f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
5. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)

U heeft recentelijk besloten om te verhuizen. Omdat er aan het nieuwe huis nog veel schilderwerk moet gebeuren, heeft u besloten om een bedrijf in te huren om een deel van het schilderwerk te doen. U bent van plan om zelf dan enkele andere klusjes in het huis te doen steeds wanneer de schilder daar werkt. Wanneer de door het bedrijf gestuurde schilder aankomt, herkent u meteen Renzo, een ex-gedetineerde die bij u in de gevangenis heeft verbleven. U vermoedt dat het bedrijf niet op de hoogte is van zijn achtergrond en dat het mogelijk consequenties zou hebben voor Renzo als u dit meldt. U weet ook dat u eigenlijk geen contact mag hebben met ex-gedetineerden. Wat doet u?³

1. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma?
 - a. Heeft u al eens een soortgelijke situatie meegemaakt?
2. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?
 - a. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: "Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?"
 - b. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: "Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?"
3. Wat zou u daadwerkelijk doen in deze situatie?
4. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega's een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega's denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega's doen in deze situatie?
 - e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
5. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)

³ You have recently decided to move. Because there is still a lot of painting to be done in the house, you have decided to hire a company to do part of the painting job. You are planning on doing some odd jobs around the house whenever the painter is working there. When the painter, who has been sent by the company, arrives, you immediately recognize him as Renzo, an ex-prisoner who has been previously detained at the prison you work at. You suspect that the company does not know about his background and that it could possibly have consequences for Renzo if you report this. You also know that you are actually not allowed to be in contact with ex-prisoners. What will you do?

U werkt al jaren met plezier binnen de gevangenis. De laatste tijd valt u echter een probleem op met betrekking tot de leidinggevende met wie u het meest samenwerkt. Hoewel u vindt dat hij zijn werk in principe goed doet, hebben jullie een andere opvatting over hoe de regels moeten worden toegepast. Uw leidinggevende is namelijk flexibeler dan u. Op een dag komt er een gedetineerde naar u toe die vraagt of hij ondanks het feit dat zijn belwaarde op is, toch mag bellen. Er is volgens u geen aanwijsbare reden waarom hij extra zou mogen bellen: deze gedetineerde vraagt dit vaker en zijn gedrag op de vleugel is daarnaast niet altijd even correct. U wijst het verzoek daarom af en legt duidelijk uit waarom. Een tijdje later komt u opnieuw op vleugel en ziet dat de gedetineerde toch aan het bellen is: uw leidinggevende heeft dit alsnog toegestaan. U heeft inmiddels al een aantal keer gezien dat uw leidinggevende voor deze gedetineerde uitzonderingen maakt, zonder dat daar een goede reden voor is. U denkt niet dat hij dit bewust doet. U voelt zich ondermijnd in uw gezag, maar u weet ook dat uw leidinggevende het laatste woord heeft. Wat doet u?⁴

1. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma?
 - a. Heeft u al eens een soortgelijke situatie meegemaakt?
2. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?
 - a. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: “Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?”
 - b. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: “Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?”
3. Wat zou u daadwerkelijk doen in deze situatie?
4. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
5. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)

Eigen situaties

Dan wil ik u nu vragen om enkele situaties te beschrijven die u tijdens uw werk bent tegengekomen. Het gaat hierbij dus om dilemma’s die u echt zelf heeft meegemaakt (noot: als echt niet mogelijk voor de respondent om over een eigen dilemma te praten, mag het ook een dilemma van een collega zijn; in eerste instantie echter peilen naar een echt eigen dilemma).

1. Kunt u voor mij een situatie beschrijven waarin u geconfronteerd werd met een ethisch dilemma (zoals hierboven gedefinieerd) en waarvan u vindt dat u die situatie **goed** heeft aangepakt? (*Als niet duidelijk genoeg beschreven, doorvragen. Als geen dilemma, kijken of het om te vormen is of een andere situatie vragen*)
 - Wie was erbij betrokken?
 - Wat gebeurde er?
 - Waar vond het plaats?
 - In hoeverre vormde deze situatie voor u een dilemma?
 - Wat zou u hebben kunnen doen in deze situatie?

⁴ You have been working with pleasure in the prison for years. Lately, however, you have noticed a problem regarding the manager you work with most often. Although you think that he generally does his job well, you have a differing opinion on how the rules should be applied. Your manager is more flexible than you are. One day, a prisoner approaches you and asks if he can make a phone call despite being out of phone credits. According to you, there is no apparent reason why he would be allowed to make an extra phone call: this prisoner makes such requests more often and in addition his behavior on the wing is not always correct. You therefore decide to reject the request and explain why. A while later you re-enter the wing and see that the prisoner is making a phone call anyway: your manager has allowed this. By now, you’ve already witnessed a few times that your manager makes exceptions for this prisoner, without there being a good reason. You don’t think he is doing this on purpose. You feel undermined in your authority, but you also know that your manager has the last word. What will you do?

- i. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: “Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?”
 - ii. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: “Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?”
 - o Wat heeft u daadwerkelijk gedaan in deze situatie?
 - o Hoe komt het dat u dat deed en niet iets anders? (open)
 - i. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - ii. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - iii. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - iv. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 1. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 2. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - v. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - vi. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
 - o In hoeverre vond u het moeilijk om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)
 - o Hoe komt het dat u vindt dat u die situatie goed heeft aangepakt?
 - i. Zou u de situatie in de toekomst hetzelfde aanpakken?
 - ii. Zo nee: wat kon er toch nog beter?
2. Kunt u nu voor mij een situatie beschrijven waarin u geconfronteerd werd met een ethisch dilemma (zoals hierboven gedefinieerd) en waarvan u vindt dat u die situatie **niet zo goed** hebt aangepakt?
 - o Wie was erbij betrokken?
 - o Wat gebeurde er?
 - o Waar vond het plaats?
 - o In hoeverre vormde deze situatie voor u een dilemma?
 - o Wat zou u hebben kunnen doen in deze situatie?
 - i. Als men zegt wat ze daadwerkelijk zouden doen: “Dat is inderdaad een mogelijke oplossing. Ik ben ook op zoek naar verschillende mogelijke oplossingen, dus niet enkel de oplossing die u zou kiezen. Wat zou u kunnen doen in deze situatie?”
 - ii. Als men nog zegt wat men daadwerkelijk zou doen: “Kan u ook eens nadenken over andere mogelijke oplossingen dan (X)?”
 - o Wat heeft u daadwerkelijk gedaan in deze situatie?
 - o Hoe komt het dat u dat deed en niet iets anders? (open)
 - i. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - ii. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - iii. In hoeverre hield u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - iv. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 1. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 2. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - v. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - vi. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
 - o In hoeverre vond u het moeilijk om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)
 - o Hoe komt het dat u vindt dat u die situatie niet zo goed heeft aangepakt?
 - o Als u het opnieuw zou mogen doen, wat zou u dan anders doen?
 - i. Hoe denkt u dat dit beter zou zijn?
3. U heeft mij nu een aantal situaties beschreven. Zijn er zaken die u zouden kunnen helpen om met dit soort situaties om te kunnen gaan?
 - o Steun management (“in hoeverre zijn er dingen die de leidinggevenden kunnen doen om u hierbij te helpen?”)
 - o Hulp van collega’s (“in hoeverre zijn er dingen die uw collega’s kunnen doen om u hierbij te helpen?”)

- Training (noot: vermijden dit meteen direct te vragen vanwege mogelijke suggestie. Als echt niet vermeld: “*In hoeverre zou opleiding u hierbij kunnen helpen?*”)
 - i. Wat verwacht u van de training?
- Beleidsmaatregelen:
 - i. Meer personeel
 - ii. Meer middelen
 - iii. Meer/duidelijkere regels
- Duidelijkere afbakening/scheiding van de taken (pas naar peilen als echt niet genoemd)
- In welke mate zijn er nog andere zaken die u zouden kunnen helpen?

Dan wil ik graag nog een aantal afsluitende vragen stellen voor dat we het interview beëindigen.

6. Hoe heeft u dit interview ervaren?
7. Wat verwacht u van het trainingsprogramma?

Als u geïnteresseerd bent, kan ik u het onderzoek bezorgen als het klaar is. Daarnaast zal ik u mogelijks dus nog contacteren om u eventuele letterlijke citaten die ik wil gebruiken voor te leggen voor toestemming. Dan wil ik u nog heel erg bedanken voor uw deelname aan dit interview.

Prison B (post-interview, realist)

Als onderzoeker aan de KU Leuven voer ik in het kader van mijn doctoraat een onderzoek naar de training over ethische dilemma's die u momenteel met uw team volgt. Met dit interview wil ik nagaan wat u vindt van de training en wat de impact ervan eventueel geweest is.

Ik wil u alvast bedanken voor uw tijd en medewerking. Uw deelname aan dit interview zorgt er immers voor dat ik een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld kan geven van de werking van de training. Daarom wil ik u ook vragen om zo eerlijk mogelijk antwoord te geven op de vragen. Uiteraard kan u ook kritisch zijn over de training als u dat wenst. Tijdens het interview kunnen enkele vragen aan bod komen die door u als ongemakkelijk ervaren zouden kunnen worden. Toch zou ik u willen vragen om zo eerlijk mogelijk te antwoorden: in de rapportering zal de vertrouwelijkheid worden beschermd, zoals ik zo dadelijk zal uitleggen.

Als u daar niets op tegen heeft, had ik dit gesprek graag opgenomen. Dit maakt het makkelijker om het interview na afloop te analyseren. Deze opname zal na afloop van het onderzoek verwijderd worden. Heeft u bezwaar tegen deze opname?

- *Indien weigerachtig ten aanzien van taping:* aangezien het gesprek wordt opgenomen, zal ik uitvoerig nota nemen. Dit doe ik om de latere reconstructie van het interview te vergemakkelijken en om wat er gezegd is zo waarheidsgetrouw mogelijk weer te geven.
- *Indien ingestemd met taping:* u zal mij, ook al wordt het interview opgenomen, af en toe aantekeningen zien maken. Dit helpt mij namelijk bij het structureren van het interview. Daarnaast wil ik u ook nog zeggen dat u de opname op elk moment mag laten stopzetten.

Ik wil ook nogmaals benadrukken dat dit gesprek vertrouwelijk is. De gegevens zullen bij de analyse volledig vertrouwelijk worden behandeld. In mijn doctoraat en andere publicaties zal nooit kunnen worden afgeleid welke informatie van u komt en letterlijke citaten zullen steeds ter goedkeuring aan u worden voorgelegd. De enige situatie waarin ik wel de vertrouwelijkheid mogelijk zou moeten schenden is die waarin u het zou hebben over strafbare gedragingen. In dat geval zou het kunnen dat ik wel verplicht ben om die te melden. Ik zou u daarom willen vragen om dit onderwerp te vermijden.

Daarnaast zou ik graag benadrukken dat deelname aan het interview volledig vrijwillig is en dat u deze deelname op elk moment kan stopzetten.

Het interview zal ongeveer één uur in beslag nemen. Heeft u nog vragen over het interview? Gaat u ermee akkoord dat we het interview onder deze voorwaarden beginnen?

Inleidende vragen

(vooral voor personen die voor de eerste keer geïnterviewd worden, anders enkel geslacht noteren)

1. Geslacht (noteren)
2. Hoe lang bent u al werkzaam binnen deze gevangenis?
3. Heeft u daarnaast ook nog in andere gevangenissen gewerkt (en welke)?
4. Wat zijn uw dagelijkse taken?
 - a. In hoeverre komen hierbij ook zorgtaken/bejegenende taken kijken?

Dilemmavragen

Vignet

Eerst ga ik u wat vragen stellen rond dilemma's. Hiervoor zal ik u eerst een definitie voorlezen waarin wordt uitgelegd wat wij onder een ethisch dilemma verstaan. Aangezien deze definitie wat ingewikkeld is, mag u mij altijd vragen stellen.

“Een ethisch dilemma is een situatie waarbij verschillende normen, waarden en/of belangen in het geding zijn en je een keuze moet maken tussen verschillende alternatieven, waarbij er voor ieder alternatief iets te zeggen valt.”

➔ *Vragen of respondent de definitie heeft begrepen, anders volgende toelichting geven:*

Het is dus een moeilijke situatie waarbij je een keuze moet maken terwijl je voor alle mogelijke keuzes eigenlijk goede argumenten zou kunnen geven. Als je kiest voor één keuze, offer je daarmee dus altijd iets op.

➔ *Als nog niet begrepen: stellen dat er nu een aantal voorbeeldsituaties zullen komen en dat ze het daarna nog eens mogen vragen als ze nog vragen hebben.*

Nu ga ik een situatie aan u voorleggen waarin een ethisch dilemma centraal staat. Ik wil u vragen de situatie aandachtig door te lezen en vragen te stellen als u die hebt. Ik zal u daarna een aantal vragen stellen over die situatie. Ik wil u vragen om nog niet meteen te zeggen wat u zou doen. We zullen namelijk eerst naar een paar andere vragen kijken. Daarna pas zal ik u inderdaad vragen om uit te leggen wat u zou doen en waarom.

U werkt al lange tijd als PBA in dezelfde gevangenis. Sinds kort is er een nieuwe gedetineerde op uw vleugel, Tristan, die al sinds binnenkomst lijkt te lijden onder zijn relatieproblemen die worden veroorzaakt door het feit dat hij nu in de gevangenis verblijft. Tijdens zijn verblijf ziet u de gemoedstoestand van Tristan hierdoor steeds verslechteren. Op een dag komt Tristan bij u en meldt dat hij eigenlijk niet meer mag bellen deze week, maar een dringend telefoontje moet plegen naar zijn vrouw, omdat hij dringend iets wil uitpraten. U weet dat dit eigenlijk niet toegestaan is. Anderzijds weet u ook dat Tristan zich veel beter zou voelen als hij heel even zou mogen bellen. Wat doet u?⁵

6. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma? (In hoeverre vindt u het in deze situatie moeilijk om te bedenken wat u zou doen?) → niet te lang bij stilstaan
7. Wat zou u doen in deze situatie?
 - a. Als men antwoordt dat men het aan de leidinggevende zal vragen omdat dat de regel is: “Stel u voor dat de leidinggevende zegt dat u het zelf mag beslissen, wat zou u dan doen?”
 - b. Als men antwoordt om het aan de PSD te vragen: “Stel u voor dat de PSD zegt dat u het zelf mag beslissen, wat zou u dan doen?”
8. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde? (of anderen?)
 - d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
9. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (morele moed)
 - a. Indien moeilijk: wat zou u kunnen helpen in dit dilemma?
10. Belangrijk, niet overslaan! In hoeverre denkt u hier nu anders over dan voor de opleiding die u heeft gevolgd?
 - a. Indien ja: Waarom denkt u dat de opleiding deze invloed heeft gehad?
 - i. (doorvragen waar nodig)
 - b. Indien nee: Waarom denkt u dat de opleiding hier geen invloed op heeft gehad?
 - c. Wat zou er volgens u nodig zijn geweest opdat de opleiding wel invloed zou hebben op uw keuze?
11. We spraken zojuist al even over wat uw collega’s in deze situatie zouden doen. In hoeverre denken zij hier nu anders over dan voor de opleiding die jullie hebben gevolgd?
 - a. Indien ja: Waarom denkt u dat de opleiding deze invloed heeft gehad?
 - i. (doorvragen waar nodig)
 - b. Indien nee: Waarom denkt u dat de opleiding hier geen invloed op heeft gehad?
 - c. Wat zou er volgens u nodig zijn geweest opdat de opleiding wel invloed zou hebben op uw keuze?

U werkt al lange tijd als PBA in dezelfde gevangenis. U werkt ook vaak op dezelfde vleugel, waar u de gedetineerden over het algemeen goed kent. Op een dag werkt u opnieuw op deze vleugel als er een gedetineerde, Maarten, naar u toe komt. Maarten vertelt u dat hij momenteel geen tabak meer heeft en aan gedetineerde Tom heeft gevraagd of hij wat sigaretten van hem kan krijgen. Tom heeft hiermee ingestemd. Maarten vraagt nu of u de tabak van Tom aan hem wil doorgeven. Als u aan Tom bevestiging vraagt, blijkt dat deze hier inderdaad geen probleem mee heeft. Zowel Maarten als Tom staan niet bij u bekend als probleemgedetineerden. U weet dat er eigenlijk niets mag worden doorgegeven. Anderzijds weet u ook dat dit Maarten erg zou helpen en Tom heeft zijn toestemming gegeven. Wat doet u?⁶

⁵ See translation of the first vignette of the pre-interview (this is the same vignette).

⁶ You have been working in the same prison as a prison officer for a long time. You also often work on the same wing, where you generally know the prisoners well. One day you again work on this wing when a prisoner, Maarten, approaches you. Maarten tells you that he doesn’t have any tobacco anymore and has asked another prisoner, Tom, for some cigarettes. Tom has agreed to give him some. Maarten now asks if you can pass the tobacco from Tom to him. When you ask Tom for confirmation, he tells you that he indeed has no issue with this. Both Maarten and Tom are not known to you as problematic prisoners. You know that you are actually not allowed to pass anything from one prisoner to another. You also know, however, that this would really help Maarten, and Tom has given his permission. What will you do?

12. In hoeverre vormt deze situatie voor u een dilemma? (*In hoeverre vindt u het in deze situatie moeilijk om te bedenken wat u zou doen?*)
13. Wat zou u doen in deze situatie?
 - a. Als men antwoordt dat men het aan de leidinggevende zal vragen omdat dat de regel is: “Stel u voor dat de leidinggevende zegt dat u het zelf mag beslissen, wat zou u dan doen?”
 - b. Als men antwoordt dat de gedetineerde het tijdens het open regime zelf maar moet doorgeven:
 - i. “En als u op het gesloten zou werken?”
 - ii. “In hoeverre is dat wel toegestaan?”
14. Hoe komt het dat u dat zou doen en niet iets anders? (zo open mogelijk vragen steeds voordat de checklist begint)
 - a. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de bestaande regelgeving?
 - b. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor uzelf?
 - c. In hoeverre houdt u bij het maken van deze keuze rekening met de gevolgen voor de gedetineerde?
 - d. In hoeverre speelt het gedrag van uw collega’s een rol in uw beslissing?
 - i. Wat zouden uw collega’s denken van deze situatie?
 - ii. Wat zouden uw collega’s doen in deze situatie?
 - e. In hoeverre speelt wat de leidinggevende vindt een rol in uw beslissing?
 - f. *Moral disengagement (niet specifiek vragen, enkel bekijken)*
15. In hoeverre zou u het moeilijk vinden om deze beslissing uit te voeren? (*morele moed*)
 - a. Indien moeilijk: wat zou u kunnen helpen in dit dilemma?
16. Belangrijk, niet overslaan! In hoeverre denkt u hier nu anders over dan voor de opleiding die u heeft gevolgd?
 - a. Indien ja: Waarom denkt u dat de opleiding deze invloed heeft gehad?
 - i. (doorvragen waar nodig)
 - b. Indien nee: Waarom denkt u dat de opleiding hier geen invloed op heeft gehad?
 - c. Wat zou er volgens u nodig zijn geweest opdat de opleiding wel invloed zou hebben op uw keuze?
17. We spraken zojuist al even over wat uw collega’s in deze situatie zouden doen. In hoeverre denken zij hier nu anders over dan voor de opleiding die jullie hebben gevolgd?
 - a. Indien ja: Waarom denkt u dat de opleiding deze invloed heeft gehad?
 - i. (doorvragen waar nodig)
 - b. Indien nee: Waarom denkt u dat de opleiding hier geen invloed op heeft gehad?
 - c. Wat zou er volgens u nodig zijn geweest opdat de opleiding wel invloed zou hebben op uw keuze?

Algemene vragen

Nu zal ik u nog een aantal algemene vragen stellen over dilemma’s. Hierbij gaat het dus over dilemma’s die u mogelijk zelf heeft meegemaakt.

1. Heeft u de laatste tijd nog dilemma’s meegemaakt tijdens het werk? (*Noot: indien respondent hier ‘neen’ zegt, proberen om de woorden ‘moeilijke situatie’ te gebruiken of te vragen naar een situatie waarin men lastig een keuze kon maken*)
 - a. Zo ja, hoe bent u daarmee omgegaan?
 - b. Waarom heeft u in dit dilemma die keuze gemaakt?
 - c. In hoeverre denkt u dat u een dergelijk dilemma nu anders aanpakt dan voor de training?
 - i. Doorvragen waarom wel/niet
2. Indien geen dilemma: In hoeverre maakt u tijdens het werk wel eens dilemma’s mee?
 - a. Zo ja, wat zijn de typische dilemma’s?
 - i. Hoe gaat u daarmee om? (doorvragen wanneer relevant)
 - b. Zo nee, voorbeelden geven:
 - i. Doorgeven van tabak
 - ii. Beslissen om een gedetineerde al dan niet een rapport te geven
 - iii. Collega die iets doet wat niet door de beugel kan volgens u
 - iv. Leidinggevende die tegen uw beslissing ingaat
 - c. In hoeverre denkt u dat de opleiding die werd gegeven wel/niet heeft bijgedragen bij het aanpakken van eventuele toekomstige dilemma’s?

Realist interview

De laatste vragen sloten al een beetje aan op het volgende deel van het interview. In dit deel wil ik u graag wat vragen stellen over de opleiding rond dilemma's die hier een tijdje geleden werd gegeven. Zoals u waarschijnlijk nog wel weet, was ik bij alle sessies van deze opleiding aanwezig. De bedoeling is dat ik in mijn onderzoek een eerlijke evaluatie presenteer van deze opleiding. In dit deel wil ik daarom uw mening vragen over een aantal onderdelen van deze opleiding. *Het is voor het onderzoek zeer belangrijk dat u eerlijk antwoordt. U mag dus zowel positief, neutraal of negatief zijn over de opleiding. Ik heb er geen enkel belang bij dat de opleiding positief wordt belicht. Ik wil vooral weten wat de opleiding doet, als het iets doet. U kan mij helpen om dit te begrijpen.*

Ik ga u eerst wat algemene, open vragen stellen over de opleiding.

1. Hoe heeft u de opleiding ervaren?
 - a. Hoe komt het dat u dit zo heeft ervaren?
2. Hebben jullie na afloop nog wel eens over de training gesproken?
 - a. Zo ja: waarover?
 - b. Zo nee: hoe komt dit volgens u?
3. In hoeverre is er voor u persoonlijk een impact geweest van de opleiding?
 - a. Hoe komt dat?
 - b. Checklist:
 - i. Meer bespreekbaarheid
 1. "Fijn om zaken eens te kunnen bespreken" → in hoeverre heeft dit zich doorgezet op de werkvloer en waarom wel/niet? (luchtigheid, machismo, gescheiden werken, gebrek aanspreekcultuur, gebrek vertrouwen, geen nood aan)
 - ii. Meer durven
 1. Aanspreken van collega's
 2. Beslissingen durven nemen
 3. Achter eigen beslissing durven staan ('empowerment')
 - iii. Beter nadenken over dilemma's
 - iv. Meer oplossingen kunnen bedenken
 - v. Een andere mening gekregen over dilemma's
 - vi. Negatieve gevolgen?
4. In hoeverre is de manier waarop u omgaat met dilemma's anders dan voor de opleiding?
 - a. Waarom is dit wel/niet anders?
5. In hoeverre is er iets veranderd in uw manier van denken door de opleiding?
6. (uitleggen dat dit een ander soort vraag is) Wat vindt u van de ploegcheffen in deze gevangenis?
 - a. In hoeverre heeft u de laatste tijd een verandering bemerkt bij uw ploegcheffen?
 - i. Zo ja, waar denkt u dat dit door komt? + eventuele voorbeelden

In dit volgende deel ga ik u een aantal ideetjes van ons voorleggen over de opleiding. Het is de bedoeling dat we hier samen een gesprek over hebben en dat u mij, vanuit uw ervaring, vertelt wat u vindt van deze ideeën. Ik wil namelijk begrijpen hoe het precies komt dat de opleiding al dan niet een impact geeft gehad. Het is hierbij opnieuw belangrijk om zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Als u het dus niet eens bent met ons idee, dan is het ook belangrijk dat u dat zegt. U mag uiteraard ook uw eigen ideeën aanbrengen.

1. Een eerste idee is dat de groep waarin de training wordt gegeven een effect heeft op de impact van de opleiding. In hoeverre had u het idee dat uw groep een invloed heeft gehad op wat u van de training heeft geleerd? (*indien niet begrepen: "ik probeer te achterhalen hoe het programma werkt. Sommige mensen zeggen dat dit programma bij sommige groepen wel werkt en bij anderen niet. Ik probeer dus te bekijken wat u vond van uw groep en in hoeverre u denkt dat u misschien meer of minder geleerd had als u in een andere groep had gezeten"*).
 - a. Pestgedrag/discriminatie
 - b. Dominante/cynische groepsleden
 - c. Regelgerichtheid
 - d. Rol van 'anciens' versus nieuwere PBA
 - e. Eerlijkheid van andere groepsleden en henzelf → voldoende kritisch zijn: zijn ze zelf eerlijk geweest en waarom wel/niet?
 - f. (bij alles) Welk effect had dit op u?
 - g. (bij alles) Op welke manier heeft dat volgens u de impact van de opleiding beïnvloed?

2. Een tweede idee is hieraan gelinkt. We denken dat als men in de training geconfronteerd wordt met andere meningen, men van elkaar kan leren. In hoeverre had u het idee dat er verschillende meningen aanwezig waren in uw trainingsgroep?
 - a. Indien wel: hoe heeft dit volgens u de impact van de training beïnvloed?
 - i. Indien eerder gezegd geen impact: hoe komt het dat er dan toch geen impact was?
 - b. Indien niet: in hoeverre denkt u dat er binnen deze gevangenis verschillende meningen aanwezig zijn?
 - i. Zo ja: hoe komt het volgens u dat deze verschillende meningen niet terugkwamen tijdens de training? (voldoende doorvragen over of er echt verschillende meningen zijn!)
 - ii. Zo nee: voldoende kritisch doorvragen of iedereen echt alles hetzelfde aanpakt of niet
3. Een derde idee is dat de organisatie waarin de training wordt gegeven een rol speelt. In hoeverre heeft u dit zo ervaren?
 - a. Toelichting en kadering van de training door het management
 - b. Onderbemanning
 - c. Negatieve sfeer/fatalisme/gevoel dat het toch allemaal niets uitmaakt
 - d. Ploegcheffen
 - e. Relatie met management
 - f. Regelgerichtheid
 - g. Gebrek aan beslissingsvrijheid (!)
 - h. (bij alles) Welk effect had dit op u?
 - i. (bij alles) Op welke manier heeft dat volgens u de impact van de opleiding beïnvloed?
4. Een vierde idee is dat de trainers een rol spelen. In hoeverre heeft u dit zo ervaren?
 - a. Verschillen tussen trainers
 - i. In hoeverre vond u dat er een verschil was tussen de trainers van de eerste drie sessies en die van de vierde sessie?
 - ii. Verschil in leeftijd → serieus nemen
 - iii. Als Suzan beter: doorvragen wat ze ervan hebben geleerd
 - b. Structureren van de training
 - c. (bij alles) Welk effect had dit op u?
 - d. (bij alles) Op welke manier heeft dat volgens u de impact van de opleiding beïnvloed?
 - e. (aan het einde) Wat hadden ze volgens u nog kunnen verbeteren?
 - i. Indien meer relevante casussen → waarom denkt u dat die niet werden ingestuurd voor de tweede sessie?
 - ii. Indien vrijwillige deelname → in hoeverre denkt u dat de diversiteit dan hetzelfde zou zijn gebleven?
5. Heeft u zelf nog ideeën over waarom de training wel/geen impact heeft gehad?
 - a. Zo ja, welke?

Als laatste zal ik u nog wat vragen stellen over eventuele toekomstige trainingen. Hierbij mag u uw idee geven over wat zo een training succesvol zou kunnen maken.

1. We zien vaak dat dit soort trainingen in de ene context of organisatie wel werkt en in een andere niet. Wat denkt u dat belangrijk is om de impact van de training in deze gevangenis te verklaren?
 - a. Hoe komt dit denkt u?
2. Wat denkt u dat er nodig is voor een opleiding als deze om succesvol te zijn binnen een gevangenis?
3. Onder welke contexten denkt u juist dat deze opleiding niet succesvol is?
 - a. Hoe komt dit denkt u?
4. En als afsluitende vraag: Als er iets is wat de leidinggevenden volgens u zouden kunnen veranderen in deze gevangenis, wat zou uw advies dan zijn?
 - a. Vragen of dat mag worden doorgegeven aan het management (anoniem!)

Dan zijn we nu aan het einde van het interview gekomen. Ik wil u hartelijk danken voor uw medewerking. Als u wil, dan kan ik u het uitgewerkte onderzoek bezorgen als het klaar is. Ik zal u sowieso nog contacteren als ik eventuele citaten uit dit interview wil gebruiken.